

1. **Țirdea Teodor N.** *Toleranța bioetică în asigurarea comunicării sociale: configurații teoretico-metodologice* // Dialogul civilizațiilor: etică, educație, libertate și responsabilitate într-o lume în schimbare / Materialele Conferinței științifice internaționale. Or. Chișinău, 2013. – Chișinău: S.n., 2013 Tipogr. „Almor-Plus”. – 252 p.
2. **Цырдя Т. Н.** *Статус, предмет и проблемное поле социальной биоэтики: методологический анализ* // Биоэтика. Федеральный научно-практический журнал. – Волгоград: 2012. - № 1. – С. 5-11.
3. **Цырдя Т. Н.** *Биоэтизация социума и адаптация биоэтики – ключевые понятия в экспликации природы социальной биоэтики* // Етичні проблеми профілактичної медицини: вплив довкілля, харчування та умов праці на здоров'я населення / Матеріали VI Міжнародного симпозиуму з біоетики. 11-12 жовтня 2012 р., Київ. - Київ: «Арктур-А», 2012. – 92 с.
4. **Потгер В. Р.** *Биоэтика: мост в будущее.* – Київ: *Видавець Вадим Карпенко*, 2002. –216 с.

Filosofia și intelectualitatea: abordare analitico-funcțională

Vasile Țapoc, prof. univ. dr. hab.
Catedra Filosofie și Antropologie, USM.

În cadrul realizărilor culturale ce depășesc hotarele Europei, dar la care a contribuit substanțial și ea, se numără educarea unei categorii aparte de „specialiști de profil larg” – intelectualii. Dat fiind faptul că aceștia au avut un rol deosebit în istoria noastră culturală, pe de o parte, și că acest rol devine tot mai ambiguu în ultimul timp, e firesc interesul pentru înțelegerea factorilor care stau la baza scării valorice a acțiunilor intelectualilor și a schimbărilor ce s-au produs pe parcursul istoriei.

Nu încapе îndoială că temeiurile culturii latine de unde-și trage originea termenul intelectual – *intellectualis*, sunt de origine greacă. La latini el provine de la verbul *intellego* ce avea trei semnificații: 1) „a înțelege”, „a percepe”, „a simți”; 2) „a ști”, a se pricepe”; 3) „ judeca bine”, „ a gândi” (1, 370). Toate acestea, cu o oarecare aproximație, le-ar putea cuprinde conceptul contemporan de „intuiție intelectuală” care simte, pricepe cu mintea, dar toate acestea nu se reduc doar la o judecată riguroasă. Dacă am încerca să găsim echivalentul termenului la grecii antici, atunci am constata că acesta ar fi *nous*: „inteligentă”, „intelect”, spirit”. Ultimul aplicat nu doar la înțelegerea lumii ci și la funcționarea acesteia. Francis E. Peters în dicționarul său menționează: „Căutarea ordinii sau a unui principiu ordonator este prezentă implicit atât în

mitologie cât și filosofia greacă, încă de la începuturile lor... Pitagoreicii...au descoperit că această ordine poate fi exprimată în termeni matematici (...*harmonia*) și au afirmat explicit că ea poate fi aplicată universului ca întreg” (2,190).

După opinia fondatorului Școlii siriene a neoplatonistului Iamblichos din Calcis (c. 283 – c. 330), Pitagora a fost primul care a inventat conceptul de filozofie. Cel care a comentat detaliat *Imnurile sacre* ale pitagoreicilor a fost filosoful alexandrin Heiracles (sec V d. Hr.). Acesta menționa că „filosofia urmărește să purifice viața... Ea o purifica eliberând-o de dezordinea confuză a materiei și a patimilor trupului muritor și o îndreaptă spre un deznodământ fericit, făcând-o să regăsească, prin asemănarea cu Zeul, deplină bucurie ce i-a fost hărăzită” (3, 53). Prin cunoștințe și speculațiile filosofice intelectul „începe să lucreze treptat asupra ființelor ce există cu adevărat, conducând meșteșugit ochii sufletului, începând de la corporal care nicicând nu rămâne identic cu sine și nici neschimbător, până la dobândirea cunoștințelor ce formează hrana sa. În felul acesta inițiindu-i pe oameni în contemplarea adevăratelor realități, el îi făcea fericiți” (3,36).

Astfel pitagoricii au semnalat existența unei forme superioare de cunoaștere a esenței eterne a lumii și a ordinii perfecte ce-o domnește. Este ceea ce putem numi înțelepciune, care este doar în puterea zeilor. Omul poate deveni doar iubitor de înțelepciune, adică filosof. Înțelepciunea deplină filosoful nu o poate obține niciodată. Scopul doctrinei filosofice a lui Pitagora „era de a-i lumina pe oameni, de a-i purifica de viciile lor, de a-i izbăvi de greșelile lor, de a-i conduce la virtute, la adevăr; și, după ce i-a făcut să treacă prin toate gradele înțelegerii și inteligenței, de a-i face asemenea Zeilor nemuritori” (3, 53) prin faptele lor.

În așa fel putem conchide că intelectualul grec și filosoful grec funcțional, adică prin rolul ce-l jucau în viața proprie și cea comunitară, coincideau. În același timp există o deosebire radicală între intelectualul grec și cel din contemporanitate. După cum menționează traducătorul lucrării ce ne-a preocupat până acum, în observațiile sale din „*subsol*”, la greci „există obiceiul de a se acorda importanță lucrurilor (faptelor – V.Ț.) și nu indivizilor... Imnurile sacre reprezintă un mic catehism poetic, un decalog cu formulele sale imperative, de adevărate porunci ale Divinității, cărora nimic nu le poate știrbi măreția, puritatea și simplitatea. La sfârșitul comentariului său, Hieracles mu le considera drept o operă individuală, ci o operă colectivă și anonimă a întregului ordin al pitagoricilor” (3,54). În *Epilog* acesta scrie: „*Imnurile sacre* nu sunt altceva decât expresia celei mai înalte filosofii pitagorice; ele sunt un adevărat rezumat al învățăturilor lor esențiale, cuprinzând elementele de perfecțiune pe care oamenii, având deja întipărită în suflet vocea divină, le-au așternut în scris pentru a- i învăța pe cei ce vor veni după ei” (3,219).

E clar că și pitagoreicii și-au dezvoltat învățătura în baza unor tradiții mai vechi, care conțineau în sine sursele ideatice atât ale filosofiei lor, cât și ale culturii antice grecești. Mai mult chiar, după cum afirma, pe bună dreptate, filosoful și logicianul român Anton Dimitriu (1905-1992) „noi suntem, din punct de vedere intelectual, produsul tuturor eforturilor făcute de oamenii de pretutindeni și de totdeauna. A face abstracție de ceea ce au realizat, fie predecesorii noștri direcți, fie cei aparținând altor culturi, înseamnă a ne priva de tezaurul de idei strâns în cărțile lumii sau în tradițiile lor. Mai ales că...și faptul este frapant, toate aceste idei care privesc perfecțiunea umană au un fond comun, cu toate formele diverse de exprimare” (4,10). Acest fond generativ comun pentru întreaga istorie a omenirii îl constituie mitologia cu miturile sale. Prin mituri omul s-a deprins cu gândul că viața are sens. Tot prin mit omul a început să-și dezvolte imaginația, capacitate ce l-a ridicat la rangul, păstrat până astăzi, de creator.

Cercetătoarea Karen Armstrong (n.1944) demonstrează că mormintele din Neanderthal ne spun cinci lucruri importante despre mituri. Primul e că mitul e înrădăcinat în experiența morții și în teama dispariției definitive. Majoritatea miturilor tradiționale nu pot fi înțelese în afara dramei liturgice. În al treilea rând, mitul neandertal e evocat lângă un mormânt și ne obligă să trecem dincolo de propria noastră experiență. În al patrulea rând el ne prescrie cum trebuie să ne comportăm în asemenea situații neobișnuite pentru noi. El ne așează într-o postură adecvată trecerii dintr-o lume în alta. Și în sfârșit, toate mitologiile vorbesc despre alte existențe, paralele cu existența din lumea aceasta și pe care o sprijină (5,7-9).

E important de înțeles că „mitologia nu vorbea despre teologie, în sensul modern, ci despre experiența umană... mitologia a fost creată pentru a ne ajuta să facem față sorții umane imprevizibile” (5,9-10). Mitul nu doar a stat la începuturile in memorabile ale dezvoltării culturii spirituale a omenirii, ci a contribuit și la apariția la grecii antici a științei, religiei, artei și dezvoltării filosofiei. Prin implicarea Zeilor a contribuit la explicarea experienței transcendenței. Prezența activă a imaginației, intelectului și rațiunii a permis pătrunderea înțelegerii umane dincolo de lumea materială văzută, creând posibilitatea pentru manifestarea unei filosofii perene.

Gânditorul Augustinus Eugubinus (1497-1548), bazându-se pe cercetările predecesorilor, în primul rând ale lui Ambrosius Macrobius (sec.4-5), susține că „...totdeauna și pretutindeni a existat un *principiu* al filosofiei, care este intelectul- mintea (*mens*) și care este fiica...a ceea ce se numește *Summum Bonum* – „Binele cel mai înalt” – etern. El găsește acest principiu – *Mens* – *proles divina* („progenitura divină”) la toți autorii cercetați. După Platon, de exemplu, ea este *regina moderatrice omnium rerum* – „regina care guvernează toate lucrurile” și „după a cărei imagine s-a făcut sufletul omenesc” *cuius imago*

fit animus humanus”(4, 31-32). Deoarece A. Dumitriu apelează la autori ce folosesc limba latină, nu e greu de făcut anumite ajustări la terminologia greacă. Astfel când Eugubimus vede în toate cercetările un intelect creator, care participă la intelectul universal, *Mens* e clar că e vorba de echivalentul grecesc *Nous*. Prin aceasta intelectul uman posedă calitatea de a înțelege și a fi creator. Înțelegerea lumii și crearea cu ajutorul imaginației, dezvoltate de mit, a unei structuri interpretative a acesteia cu elemente raționale a fost calificată de cercetători drept *filozofie eternă (philosophia perennis)*.

Filosofia eternă (*perennis*) prezentă în mituri, i-a servit lui Pitagora, în particular, și filosofiei clasice grecești, în general, drept sursă ideatico-valorică. În favoarea acestei afirmații vorbesc următoarele: 1) atât o filozofie cât și alta pornesc de la o **înțelegere** a existenței în genere; 2) această înțelegere pornește de la rolul deosebit al **religiozității** „înțelegătorului”; 3) adevărul înțelegerii e oferit **funcțional, pragmatic** de trecerea prin experiența existențială radicală. În același timp filosofia clasică greacă, a cărei temeuri le pune Pitagora, nu se reduce la filosofia eternă din mituri. Acesta și urmașii săi o păstrează creativ îmbogățind-o cu elemente științifice (raționale), cu consistența logică și valori estetico – morale, promovând principiul unității dintre bine, adevăr și frumos. Totodată ambele se deosebesc de *philosophia garrulă*, filosofie ce se reduce doar la vorbărie, la flecăreală demagogică în condițiile instaurării democrației grecești, fără a se implica în acțiuni individuale sau comunitare. În același timp „...filosofia grecească, care chiar când „vorbește despre”, urmărea și o realizare ontologică a filosofului, ridicarea lui la un nivel existențial superior...” (4,33). *Philosophia perennis* a fost preluată de scolastici, dezvoltată în cadrul filosofiei religioase, inclusiv în cadrul unor excepții spirituale, practicate ca și în timpurile străvechi de preoți – intelectualii acelor timpuri.

Fideli tradițiilor multimilenare grecii antici în plus au inventat pentru fiecare element al spiritului uman câte o activitate pentru a le întreține: pentru rațiune – filosofia și știința, pentru sentimente – artele, pentru intuiția transcendentului – religia. Pentru a viețui în armonie cu forțele naturii, cu divinitatea și cu sine însuși grecii apelează la filosofie din filosofia eternă, prezentă în formă latentă în mituri, ca și la religie, de altfel. Anume conlucrarea sinergetică ale acestor patru domenii ale spiritului uman a dus la cea ce a fost numit „miracol grec” în dezvoltarea culturii spirituale. Despre acel moment filosoful român Ștefan Afloroaei (n.1952) scrie: „Filosofia s-a afirmat în lume exact acolo unde s-au afirmat și artele, științele, tehnica și religiozitatea unei comunități... Dacă una singură din aceste date ar dispărea, totul probabil ar fi pierdut” (6,40-41). La acel moment pentru „intelectualul grec” „a ști”, „a înțelege”, „a vrea” și „a putea” prezentau un tot organic. Pornind de aici putem înțelege, de ce pentru grecul din perioada clasică era amoral să fii bolnav. De ce filosoful era obligat să fie pentru sine și medic, într-o oarecare măsură, iar medicul să fie și filosof ș. m. d.

Aceste modele sintetice de abordare a lumii mai persistau în Renaștere și în Modernitate. Astfel René Descartes (1596-1650) în baza acestei unități utilizează valorile moral-religioase în calitate de adevăruri eterne, iar „teoria creării adevărilor eterne nu e altceva decât teoria condițiilor *a priori* ale științei tehnice” (7,62) și ale acțiunilor semnificative umane.

Și astăzi intelectualul este acel care-i responsabil de acumularea și îmbunătățirea calității cunoștințelor și/sau păstrarea și comunicarea valorilor spirituale perene comunității sociale și implicarea în aplicarea acestor valori în viața de zi cu zi.

Solicitat să vorbească despre experiențele cruciale ce i-au orientat gândirea, la Kyoto (Japonia), în toamna anului 2004, filosoful clasic în viață Jürgen Habermas (n.1929) încheia amintind ce înseamnă să fii intelectual. În condițiile în care, evident, posesia unei diplome confirmă calificarea persoanei pentru o profesie și nimic mai mult. Convingerea sa este că „intelectualul trebuie să facă neîntrebat – așadar fără însărcinare din partea cuiva – uz public de cunoștința sa profesională, de care dispune ca filosof sau scriitor, ca specialist în științele sociale sau ca fizician, de exemplu... El trebuie să se limiteze la teme savante, să promoveze informații obiective și argumente cât mai bune...El nu trebuie să-și îngăduie să folosească influența pe care o dobândește prin cuvânt ca mijloc pentru dobândirea puterii...”(8). Convingerea lui I. Habermas, probabil că se întemeiază pe crezul că „însărcinarea” intelectualului vine de la sine, iar dreptul și datoria de a se implica sunt date de dragostea puternică pentru cauza respectivă și îndârjirea orientată constant spre combaterea faptelor ce-i anulează valoarea, vocația. Testul de apartenență la cercul intelectualilor are ca teme nu atât vorbele și declarațiile, cât acțiunile și faptele reale ale acestuia. Intelectualul, în măsura chiar mai mare decât orice om, își câștigă definiția în conformitate cu acțiunile în sfera sa privată, în primul rând, și abia apoi în mediul social. Și nu invers, ca în cazul pseudo intelectualilor, care parazitează pe „imagine” și nu pe consistența acțiunilor valorice. Anume acesta trebuie să stea la baza construirii imaginii de sine, nu trucurile bazate pe stratageme de manipulare, prin tehnologii avansate ale mass-media, a opiniei spectatorilor.

Omul de astăzi, ca și strămoșul din perioada preistorică, pentru care pe parcursul scurgerii timpului inteligența umană a inventat filosofia eternă, trebuie în mod individual să facă față problemei existențiale radicale – morții. În această încercare inevitabilă îi este de ajutor filosofia eternă. Filosoful de astăzi ca și cel din vechimea timpurilor meditează: „Nu faptul că voi muri într-o bună zi contează, ci că, murind, trebuie să știu cum voi trăi. Din posibilitatea lui a – nu – mai - fi, eu îmi extrag informații pentru posibilitatea lui a fi capabil să fiu” (9,116). Și aici nu e vorba de a căpăta informația despre momentul **când** se va produce acea experiență radicală. În genere, problema nu e în **când**, ci în cum mă comport eu din această perspectivă: „Așteptarea a ceva fără „când” îmi

modelează viața altfel și mă obligă să trăiesc și să împlinesc fiecare clipă a acestei vieți într-o lumină care vine înspre mine din fața mea” (9,117), mai precis din supraconștientul meu.

În calitate de *a priori* la o viață astfel înțeleasă intervine, conform tradiției, credința în Dumnezeu. După cum relatează scriitoarea americană cu puternice conotații metafizice Florence Scovel Shinn (1871-1940): „Supraconștientul este Mîntea Divină din fiecare om și locul ideilor perfecte. Trebuie să învățăm să fim liniștiți și să-l lăsăm pe Dumnezeu, sau mintea supraconștientă să-și facă lucrarea. Dacă ne aflăm în acord deplin cu Dumnezeu, adică cu inteligența universală, nu are de ce să ne fie frică. În liniște și calm vom vedea, până la urmă, ceea ce trebuie să facem și cum trebuie să facem” (10). În viziunea Fl. S. Shinn frica este un păcat, în timp ce credința în Dumnezeu sau în inteligența infinită, amplifică forțele creative ale noastre. Astfel intelectualul de astăzi nu e determinat doar de volumul informației ce-o deține, ci de calitățile sale: credincios, deci bun la suflet, sincer în acțiunile sale față de sine și cei din jur.

Referințe bibliografice

1. *Dicționar latin-român* / Redactor responsabil: Rodica Ochișanu. – București: Ed. Științifică, 1962, 959p.
2. Francis E. Peters, *Termenii filosofiei grecești*. – Tr. Dragan Stoianovici. – București: Ed. Humanitas, 1993, 325p.
3. Pitagora, *Immurile sacre*. Porphyry, *Viața lui Pitagora*, Hieracles, *Comentarii la Immurile sacre ale pitagoricilor*. – Tr., prefată Radu Duma. Ed. 2-a. București: Ed. Herald, 2013, 221p.
4. Anton Dumitriu. – Homo universalis. *Încercări asupra naturii realității umane*. – București: Ed. Eminescu, 1990, 224p.
5. Karen Armstrong, *O scurtă istorie a mitului*. – Tr. Mirella Acsente. – București: Ed. Leda, 2008, 171p.
6. Ștefan Afloroaei, *Despre situația recentă a filosofiei românești* – în *Ideea europeană în filosofia românească* (II) coordonator: Ștefan Afloroaei // *Hermeneia* (număr special -2009. – Iași: Ed. Fundației AXIS, 2006, pp 11-43.
7. Jean – Luc Marion, *Despre teologia albă a lui Descartes*. – Tr. Daniela Măriucuța – în *Ateliere ale Modernității. Istorie intelectuală și filozofie franceză contemporană* / Editori: Bogdan Ghiu, Vlad Alexandrescu. – Iași: Ed. Polirom, 2013, 59-135.
8. A se vedea: Vasile Țapoc, *Intelectualitatea și lumea contemporană* – în *Materialele conferinței științifico-practice internaționale „Modernizarea societății contemporane prin umanizarea politicului din 10-11 octombrie 2008* – Chișinău: „Print – Caro” SRL, 2010, pp. 68-75.

9. Gabriel Liiceanu, *18 cuvinte-cheie ale lui Martin Heidegger*. – București: Ed. Humanitas, 2012, 140p.

10. Florence Scovel Shinn, *Jocul vieții și cum să-l joci*: - Ed. Vultur ZM, 2002.

Cum să înțelegem fraza lui Heidegger „Limba este casa ființei”

Braga Mihai,
dr. conf. UTM

Fraza aceasta o găsim în diferite manuale de filosofie. Aceasta înseamnă că este cunoscută pentru toți acei care au anumite cunoștințe în filosofie. De fapt a devenit un clișeu. Dar conținutul ei oare cu adevărat este cunoscut, știind subtilitățile limbajului filosofic heideggerian?

Pentru a pune în discuție conținutul frazei lui Heidegger „Limba este casa ființei” ași începe discursul prin a supune analizei articolul lui Heidegger „Limba.”

„Omul, scrie Heidegger, este o ființă care vorbește, el vorbește întotdeauna, chiar și atunci când nu spunem nici un cuvânt, dar scriem ori citim, când suntem ocupați de anumite activități sau ne odihnim. Vorbim de aceea că vorbirea este un proces natural pentru oameni. Omul are limba de la natură. Unii gânditori chiar consideră că oamenii se deosebesc de plante și animale prin limbă. Alexander von Humboldt afirma că doar omul vorbitor este om.

Pentru orișice caz, limba formează mediul apropiat al omului. Peste tot se întâlnește limba. Nu degeaba omul gândindu-se să înțeleagă ce este el se întâlnește cu limba. De aceea cel ce gândește încearcă să-și facă o reprezentare despre ceea ce este limba. Dacă vom merge pe calea propusă oficial, scrie Heidegger, atunci ar trebui să spunem, că: *a gândi limba înseamnă a evidenția esența limbii*. Parcă aceasta ar fi tema. Dar tema, subliniază Heidegger, nu este: *Despre esența limbii*. Tema discursului este: *Limba*. A pune în discuție limba nu înseamnă a analiza limba, ci mai degrabă a ne aduce pe noi la locul aflării esenței ei: a ne aduna în eveniment, a fi împreună cu limba.” [1]

Ce înseamnă a ne aduce pe noi la locul aflării esenței limbii? Unde se află esența limbii? O întrebare esențială, pentru că fiecare dintre noi știe, sau mai bine zis, crede că știe, că limba se află la om, este a omului. Pentru a afla care este locul esenței limbii, Heidegger propune să începem cercetarea întrebării de la însăși limbă. „ Limba numai limba poate fi analizată,- scrie Heidegger,- limba și nimic în afara ei”. [2]

„*Limba este limbă*”. Este fraza de la care Heidegger propune să începem analiza. Dar din punct de vedere a rațiunii aceasta este doar o tautologie, care nu